

LIETUVOS BUHALTERINĖS APSKAITOS IR STATISTIKOS SĄSAJOS BEI TRANSFORMACIJOS

Daiva Tamulevičienė¹, Romualdas Valkauskas²

^{1,2} Vilniaus universitetas, Saulėtekio al. 9, Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹daiva.tamuleviciene@ef.vu.lt, ²romualdas.valkauskas@ef.vu.lt

Anotacija. Buhalterinė apskaita ir statistika yra savarankiški mokslai, turintys specifinius objektus ir metodus. Tačiau šie mokslai, taip pat ir praktika turi daug sąsajų: jų pagrindinis tikslas teikti objektyvią informaciją valstybei ir visuomenei siekiant užtikrinti šalies ekonomikos augimą ir visuomenės gerovę. Straipsnyje nagrinėjamos iki šiol netyrinėtos Lietuvos buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajos ir jų transformacijos šiuose jų raidos etapuose: 1) tarpukario Lietuvoje (1918 – 1940 m.), 2) sovietinės okupacijos laikotarpiu (1940 – 1990 m.) ir 3) atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 – 2017 m.). Kiekviename etape išryškinama svarbiausios buhalterinės apskaitos statistikos sąsajos, šių mokslų ir praktikos esminiai transformacijos bruožai.

Raktiniai žodžiai: buhalterinė apskaita, statistinė apskaita, statistika, buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajos, balansinė statistika, nacionalinė sąskaityba.

JEL klasifikacija: B16, B17.B23,B22,B26,B41,E01,M40,M41

1. Įvadas

Buhalterinė apskaita ir statistika yra savarankiški mokslai, turintys savitus tyrimo objektus ir metodus ir savitą praktiką. Tačiau tarp šių mokslų ir praktikos yra daug bendrų bruožų. Neretai buhalterinės apskaitos metodai buvo bene vieninteliais objektyviais būdais statistinei informacijai apie socialinius ekonominius reiškinius gauti. Savo ruožtu statistika diktavo tam tikras taisykles informacijai rinkti, sisteminti ir apibendrinti apie įmonių finansinę būklę ir veiklos rezultatus.

Nuo Lietuvos valstybės atkūrimo iki šių dienų buhalterinė apskaita ir statistika patyrė įvairių transformacijų: keitėsi šių mokslų teorinės nuostatos, o praktika buvo varžoma įvairiais įstatymais, nutarimais ir kitais reglamentais. Tačiau tarp buhalterinės apskaitos ir statistikos išliko glaudus ryšys siekiant bendro tikslo – teikti informaciją valstybei ir visuomenei apie šalies ekonominę ir socialinę gyvenimą. Šis ryšys laiko tėkmėje patyrė išbandymų, kurie iki šiol tyrinėti epizodiškai. Buhalterinės apskaitos transformacijos per pastarąjį Lietuvos gyvavimo šimtmetį išsamiai išnagrinėti J.Mackevičiaus ir R. Subačienės monografijoje „Lietuvos buhalterinės apskaitos sistema: praeitis, dabartis, perspektyvos“. Statistikos teorijos ir praktikos transformacijos kai kurie klausimai buvo nagrinėjami S.Martišiaus (2007, 2009), P. Adlio (2009), S. Martišiaus, M. Augustausko (2006), J.Markelevičiaus (2009), V. Bagdonavičiaus, G. Kasnauskienės, V. Kėdaičio,

R. Valkausko (2009) darbuose. Tačiau iki šiol nebuvo tiriama buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajos ir jų transformacijos laiko tėkmėje. Būta to, kai buhalterinės apskaitos metodai rasdavo vietą ekonominių – statistinių skaičiavimų, statistikos praktikoje. Buvo tapatinamos ne tik sąvokos „statistika“, „statistinė apskaita“. Tai matosi, jeigu seksime šiais buhalterinės apskaitos ir statistikos mokslų ir praktikos raidos Nepriklausomos Lietuvos šimtmečio metais etapais:

Pirmas. 1918 – 1940 m. Šis laikotarpis yra Lietuvos buhalterinės apskaitos ir valstybės statistikos susiformavimo laikotarpiu. Jame pasitelktas kitų šalių itin Vokietijos patyrimas. Šis patyrimas pritaikytas Lietuvos sąlygoms. Laikotarpio svarbus bruožas tas, kad jo metu sukurti fundamentalūs pagrindai Lietuvos buhalterinės apskaitos ir valstybės statistikos tvirtėjimui ir vystymuisi lygia greta su kitų to meto valstybių praktika. *Antras.* 1940 – 1990 m. Šis laikotarpis yra izoliacijos nuo Pasaulinės ekonominės minties, nuo tarptautinės patirties tiek buhalterinėje apskaitoje, tiek statistikoje laikotarpiu. Laikotarpio pagrindu buvo vienareikšmiškai primesta sovietinė metodologija. Ši metodologija neigė kitų metodologijų nuostatas. Tos metodologijos vienu bruožų buvo statistikos ir apskaitos tapatinimas. *Trečias.* 1990 m. - iki šių dienų. Šis laikotarpis labai skausmingas ir prieštaringas. Jo metu reikėjo atstatyti prarastas vertybes. Jis reikalavo įdiegti tarptautinių institucijų rekomendacijas, užsienio šalių patirtį. Tai dinamiškų, svarbių ir esminių permainų laikotarpis. Išskirtuose etapuose sutinkame ir matymų, kuriais pasakymas apskaita apima tris jos rūšis: buhalterinę, operatyvinę ir statistinę. Sutinkame ir matymą, kuriuo statistika suprantama savitais skaičiais, atspindinčiais tai „kas yra ar darosi“ valstybėje. Tai nesenos istorijos „palikimas“.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajų bruožus ir transformacijas šiais jų raidos etapais:

- 1) tarpukario Lietuvoje (1918 – 1940 m.);
- 2) sovietinės okupacijos metais (1940- 1990 m.);
- 3) atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 – 2017 m.).

Tyrimo šaltiniai: užsienio ir Lietuvos autorių mokslinės publikacijos, normatyviniai šalies institucijų dokumentai.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizės, informacijos grupavimo, lyginimo, detalizavimo ir apibendrinimo.

2. Buhalterinės apskaitos ir statistikos būklė ir ryšiai tarpukario Lietuvoje (1918 – 1940 m.)

1918 m. susikūrus Nepriklausomai Lietuvos Respublikai, susidarė palankios sąlygos ūkiui plėtoti. Nepriklausomumo aspektas tapo vienu svarbiausių verslumo ir verslininkystės sėkmės veiksnių (Lydeka, 2000). Buhalterinės apskaitos kontekste tai buvo ir lemiamas postūmis domėtis buhalterinės apskaitos sistema valstybėje. Tuo laikotarpiu formuojamos valstybinės institucijos, kuriose įkuriami statistikos skyriai. Pavyzdžiui, prie žemės ūkio

ministerijos žemės ūkio departamento įkurtas statistikos skyrius stebėjo pasėlių stovį, rinko duomenis apie augalininkystės produktų derlių, jų produktų kainas. Šios ministerijos žemės reformos komisija kaupė ir apdorodavo duomenis apie dvarų žemes, bežemius ir mažžemius ir kt. Susisiekimo ministerijos geležinkelių valdybos ir žemės ūkio ministerijos miškų departamento statistikos skyriai sistemino duomenis apie šių žinybų padalinius ir jų veiklą, formavo duomenis, kurie buvo reikalingi valdymui. Šie pavyzdžiai rodo, kad Lietuvoje statistikos praktika buvo labiau decentralizuota. Išimtimi reikia laikyti prie prekybos ir pramonės ministerijos įkurtą bendrosios statistikos departamentą. Šis departamentas gali būti laikomas centralizuotos statistikos praktikos užuomazga. Tačiau vargu ar sudėtingu savarankiškos valstybės kūrimosi laikotarpiu bendrosios statistikos departamentas galėjo atlikti kiek žymesnių statistinio turinio darbų.

Tuo metu buhalterinės apskaitos vedimo tvarką daugiausia lėmė du veiksniai: įmonės dydis ir šakos ypatybės. Tuometinė statistika apskaitos vienetu laikė pramonės įmonę, priklausančią tiek vienam asmeniui, tiek asmenų grupei. J. Mackevičiaus, R. Subačienės (2016) vertinimais, daugybė įmonių kategorijų diktavo savas buhalterinės apskaitos formas, specifinius pirminius dokumentus ir apskaitos registrus. Padėtis gerokai pagerėjo, kai įvairių kategorijų įmonių apskaitos tvarką reglamentavo 1924 m. liepos 24 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtas Prekybos, pramonės ir kredito įstaigų sąskaitybos knygų įstatymas (Vyriausybės žinios, 1924, p. 3-5). Šiame įstatyme buvo nurodyta, kad pirmos kategorijos prekybos, taip pat pirmos, antros, trečios ir ketvirtos kategorijos pramonės įmonės privalo vesti šias apskaitos knygas: 1) Memorialą, arba Dienyną; 2) Kasos knygą; 3) Didžiąją knygą; 4) Kilnojamą ir nekilnojamą turto knygą. Pramonės įmonės be šių knygų turėjo vesti dar ir šias knygas: 1) medžiagų; 2) kalkuliacijos; 3) pagamintos produkcijos; 4) prekių; 5) atsiskaitymų ir 6) laiškų nuorašų.

Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais didelę įtaką buhalterinės apskaitos organizavimui turėjo ir 1924 m. Prekybos, pramonės, kredito ir amato pelno mokesčio įstatymas (Vyriausybės žinios, 1924, Nr. 181, p. 2-5). 1931 m. šis pelno mokesčio įstatymas buvo pakeistas ir pavadintas Verslo pelno mokesčio įstatymu (Vyriausybės žinios, 1931, p. 1-9). 1925 m. buvo patvirtintas ir Akcinių bendrovių įstatymas. Pagal šį įstatymą už buhalterinės apskaitos tvarkymą turėjo atsakyti akcinės bendrovės valdyba. Siekiant, kad buhalterinė apskaita teiktų teisingus duomenis ir būtų operatyvesnė ir teisinga Lietuvos vyriausybė nutarė pakeisti 1924 m. „Prekybos, pramonės ir kredito įstaigų sąskaitybos knygų įstatymą“. 1939 m. buvo parengtas „Verslo įmonių sąskaitybos įstatymo“ projektas, kuriame visos verslo įmonės buvo suskirstytos į apyskaitines ir neapyskaitines. Apyskaitinės įmonės privalėjo tvarkyti apskaitą naudodamos dvejetainę apskaitos sistemą, o neapyskaitinės - paprastąją. Įstatymas numatė, kad smulkūs prekybininkai, amatininkai ir pan. verslininkai iš viso gali nevesti apskaitos.

Šiame fone statistikos praktikos reorganizavimo klausimas taip pat tapo labai svarbus. „Nesusikalbėjimas“ statistikos klausimais tarp ministerijų, įvairių požiūrių, metodologinių ir metodinių nuostatų bei nuomonių buvimas buvo dalis priežasčių iš didelio jų sąra-

šo (Rimka, 1933, 1939). Šios priežastys buvo savotišku pagrindu 1920 m. gegužės mėn. 17 d. Finansų, Prekybos ir Pramonės ministrui parengti įsakymą, kuriame buvo nurodyta sudaryti visų valstybinių institucijų, ministerijų atstovų tarpžinybinę komisiją. Ji turėjo reorganizuoti statistikos praktiką valstybėje remiantis centralizavimo principu. Reikia pažymėti, kad tarpžinybinė komisija atliko didelį darbą sukurdamą statistinio tyrimo šalyje sistemą, įgyvendindama statistikos teorijos vienareikšmiškai aiškinamus momentus. Komisijos parengtas valstybinės statistikos institucijos projektas yra įdomus ir šiandien. Kertiniu projekto momentu yra jo organizacinė pusė: įsteigiamos dvi institucijos - centrinis statistikos biuras ir nuolatinė statistikos komisija. Nustatomos ir jų statutinės nuostatos, pavyzdžiui, Centrinio statistikos biuro įstatuose buvo pažymima kad:

- 1) Centrinis statistikos biuras steigiamas statistikos darbams vykdyti.
- 2) Centrinis statistikos biuras yra vyriausias Valstybinės statistikos organas ir dirba Finansų, Prekybos ir Pramonės ministerijos prižiūrimas (Rimka, 1939).

Centrinio statistikos biuro pagrindiniai tikslai buvo parengti planus statistikos srities darbams atlikti ir juos pateikti nuolatinei statistikos komisijai peržiūrėti ir galutinai suredaguoti; sekti statistikos darbą ir mokslą užsienio literatūroje ir pritaikyti Lietuvos Valstybinei statistikai tikslingiausius jos metodus; rinkti, patikrinti ir tvarkyti statistikos medžiagą, skelbti atskiras žinias spaudoje ir leisti periodinius statistikos rinkinius; teikti statistinius duomenis Valstybinėms įstaigoms; ministrui reikalaujant atlikti atskirus darbus.

Tuo laikotarpiu Lietuvoje ūkis plėtojosi prieštaringoje aplinkoje. Ryškėjo jo priklausomumas ir ryšys su Europos šalių ekonomika. J.Mackevičiaus (1989, 1991), L. Krivkos (1997, 1998), J.Mackevičius, L.Krivka (1981) vertinimais itin ryškėjo Lietuvos ūkio ekonominis priklausomumas nuo Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos ekonomikos. Buhalterinės apskaitos sistemos kontekste, paminėti momentai yra itin svarbūs. Buhalterinė apskaita buvo vedama pagal tas formas ir metodus, kurie buvo taikomi Vakarų Europos šalyse. Įmonės naudojo itališkąją, prancūziškąją, vokiškąją, amerikietiškąją apskaitos formas. Kai kurios įmonės naudojo mišrias apskaitos o formas. Didelėse įmonėse labiau paplito vokiškoji ir prancūziškoji apskaitos formos. Nepaisant paplitusių Lietuvoje minėtų buhalterinės apskaitos formų matėsi bendras bruožas – dvejetainio įrašo principo, naudojamo ūkių operacijų registravimui svarbos ir naudingumo teigimas.

Laiko tėkmėje sudėtingėjo gamyba, didėjo konkurencija, kūrėsi stambios įmonės, todėl dar labiau sustiprėjo apskaitos svarba. Pradėtas masinis gamybos stebėjimas. Taip atsirado savitos apskaitos rūšies – statistinės apskaitos ir statistinės apskaitos mokslinės mokyklos užuomazgos.

Buhalterinės apskaitos moksliniai tyrimai buvo atliekami daugiausia vieno ar kito autoriaus pastangomis. Didžiausias indėlis plėtojant buhalterinės apskaitos mokslą teko Jonui Ilgūnui (1881-1956). Jonas Ilgūnas 1919 m. Kaune suorganizavo buhalterijos kursus, įkūrė Aukštesniąją komercijos mokyklą, kuri tapo svaria dvejetainės apskaitos specialistų kalve.. Tenka pažymėti, kad šioje mokykloje 1926 – 1929 m. dirbo Dzidas

Budrys (1903 – 1971) – ekonomistas, profesorius, akademikas. Šiuo laikotarpiu Jonas Ilgūnas parašė keletą vadovėlių, mokymo – metodinių leidinių, kurie buvo populiarūs ne tik tarp buhalterinės apskaitos kursų klausytojų, bet ir tarp įvairių įmonių buhalterių (1921, 1922, 1924, 1926 ir kt.). Nežiūrint J. Ilgūno indėlio į nepriklausomos Lietuvos buhalterinės apskaitos pamatų kūrimą, būtina pažymėti, kad ne jis parašė pirmą lietuvišką buhalterinės apskaitos vadovėlį. Pirmą lietuvišką buhalterinės apskaitos vadovėlį – „Sąskaitybos vadovėlis vartotojų bendrovėms“ – parašė ir 1920 m. išleido P. Šalčius. Verta pažymėti I. Augustinavičiaus (1929) ir S. Kuzminsko (1929) buhalterinės apskaitos vadovėlius bei M. Dragūno (1935, 1937), M. Ragevičiaus (1934, 1937), K. Sruogos (1937, 1938) ir kitų autorių straipsnius, paskelbtus žurnaluose „Talka“ ir „Tautos ūkis“.

Tuo pačiu laiku, kaip ir buhalterinės apskaitos, buvo pradėti ir statistikos mokslo tyrimai. Statistika buvo dėstoma buhalterijų kursuose. Žymiausias indėlis plėtojant statistikos bei statistinių tyrimų praktiką Priklauso A. Rimkai. Jis yra parengęs originalių vadovėlių, mokymo priemonių, metodinių leidinių, kurie buvo populiarūs (1925, 1933, 1939). S. Martišiaus (2009) vertinimais statistinių idėjų popularinimo, jos metodologijos taikymo klausimais 1920–1939 m. aktyviai reiškėsi S. Laptevas (1886–1932), G. Galvanauskas (Galva) (1905–1979), V. Vileišis (1908–1942), A. F. Jurskis (1914–1953) kiti. S. Laptevas 1923 m. dalyvavo Lietuvos statistikos praktikos pravedamuose tyrimuose, statistikos teorijos ir praktikos klausimais jis daug rašė „Lietuvos ūkyje“, „Tautos ūkyje“, „Lietuvoje“, „Lietuvos aide“, „Mūsų Rytojuje“. Išsamų straipsnį apie Lietuvos žemės ūkį išspausdino Tarptautinio žemės ūkio instituto darbuose (1 t., 1926 m. (8). Tarpukario Lietuvos ūkio statistikos praktinės veiklos raidai nemažą įtaką turėjo G. Feterauskas (1874–1944), 1920–1927 m. buvęs Centrinio statistikos biuro direktoriumi, iki 1940 m. – Statistikos tarybos nariu (Martišius, 2009, p.12). Tarpukario Lietuvoje statistikos praktika artėjo ir šio laikotarpio pabaigoje daugeliu savo tyrimų prilygo to meto Vakarų Europos šalių praktinei patirčiai.

3. Bualterinės apskaitos ir statistikos sąsajos sovietinės okupacijos laikotarpiu Lietuvoje (1940 – 1990 m. m.)

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, visų Lietuvos įmonių buhalterinė apskaita turėjo būti pertvarkyta pagal sovietinės apskaitos sistemos reikalavimus. Visi vyriausybinių institucijų įsakymai, nutarimai, nuostatai, potvarkiai ir įeiti norminiai aktai, reglamentuojantys buhalterinės apskaitos organizavimą ir tvarkymą, buvo privalomi visoje to meto šalies teritorijoje. Lietuvoje įmonių buhalteriams reikėjo atsisakyti įprastų vakarietišku buhalterinės apskaitos organizavimo formų ir metodų, naudojamų pirminių dokumentų ir apskaitos registrų ir prievartiniu būdu pereiti prie sovietinės apskaitos sistemos (Mackevičius, Subačienė, 2016). Lietuvos įmonių buhalteriams pritaikyti sovietinės buhalterinės apskaitos reglamentus buvo labai sunku. Nelengva buvo suprasti įvairių nuostatų, instrukcijų ir nutarimų esmę, kai kuriuos terminus ir sąvokas, juos išversti į lietuvių kalbą. Labai trūko

vietinių lietuvių autorių mokslinių straipsnių ir metodinės medžiagos. Tačiau, blogiausia buvo tas, kad nacionalinė buhalterinės apskaitos mintis, kuri šiek tiek pasireiškė Lietuvos liaudies ūkio tarybos gyvavimo laikotarpiu (1957-1965), buvo slopinama.

Liaudies ūkio tarybos gyvavimo laikotarpiu buhalterinė apskaita Lietuvoje plėtojosi dviem kryptimis: 1) vykdant sovietinės valdžios sąjunginius direktyvinius reglamentus (nuostatus, nutarimus, instrukcijas), 2) rengiant savus normatyvinius dokumentus ir teisingai juos naudojant praktikoje. Atsižvelgiant į tai, kad Tarybų Sąjungoje buhalterinė apskaita buvo politizuota ir labai priklausoma nuo komunistų partijos priimtų nutarimų, J.Mackevičius, R.Subačienė (2016) išskiria du svarbiausius buhalterinės apskaitos raidos tame laikotarpyje etapus:

- 1) buhalterinės apskaitos organizavimas ir reglamentavimas kuriant ir stiprinant socialistinę santvarką (1944-1965);
- 2) buhalterinės apskaitos organizavimas ir reglamentavimas, kuriant brandaus socializmo sistemą (1965-1990). Kiekvienas iš šių etapų truko maždaug 20 metų, per kuriuos TSRS vyriausybės institucijos priėmė daugybę įvairių nutarimų, nuostatų ir instrukcijų, patobulinusių apskaitos sistemą ir padidinusių jos informacines ir kontrolines funkcijas.

Panašus likimas lydėjo ir tarpukario Lietuvoje suformuotos statistikos praktikos, jos metodologijos ir metodinių nuostatų. S. Martišius straipsnių rinkinyje „Lietuvos statistika XX amžiuje“ (1999) pateikia kelis sovietinio laikotarpio statistikos mokslo ir praktikos bruožus apibendrinančius straipsnius (p. 108–121) pažymi, kad Lietuvos statistikos mokslui ir praktikai lemtingi buvo 1940 m. 1940 m. vasarą prasidėjo sovietinės statistikos raidos etapas. (8, p. 108–121). Lietuva 50 metų neturėjo didesnio sąlyčio su pasauline socialinės ekonominės statistikos teorija ir praktika. Tai neabejotinai padarė neigiamą poveikį intelektualinei visuomenės brandai.

Statistikos praktikoje, statistikos moksle įsigali vienintelė teisinga ir neginčijama marksizmo – leninizmo tiesa. Kita vertus, nėra pagrindo tvirtinimui, kad iki 1990 metų Lietuvos ekonomistai – statistikai neturėjo supratimo apie statistikos mokslą, jos praktiką už Sovietų Sąjungos ribų. Kai kurios Vakarų ekonomistų, statistikų knygos bei straipsniai būdavo verčiami į rusų kalbą ir paskelbiami. To laikotarpio Lietuvos statistikos praktikai buvo komandiruojami ir už to meto valstybės ribų (P.Adlys). Įdomus ir tas faktas, kad buhalterinėje apskaitoje vartojamas balansų metodas planinės ekonomikos sąlygomis tapo ne tik išteklį ir jų poreikio palyginimo metodu, bet ir ūkinių reiškinių tyrimo pagrindu, balansinių skaičiavimų metodikų bazė. Nors čia svarbiau tai, kad šis metodas ir jo taikymas statistikos praktikoje įgijo kitokį atspalvį. Balansinėje statistikoje išsivyravo ūkyje vykstančių reiškinių ir procesų aprašymas balansais imant tą patirtį, kuri buvo laikoma vienintele ir teisinga – Sovietų Sąjungos patirtį.

Pagal I. Tvarijonavičiūtę I., R. Valkauską (1999) balansinių skaičiavimų praktikos istorinėje raidoje susiformavo dvi, kiek ryškesnės, tokių skaičiavimų atmainos: pirmoji: nacionalinė sąskaityba orientuota į nacionalinių sąskaitų sistemą ir antroji: ūkyje vyks-

tančių reiškinių ir procesų apibendrinimas balansais. Būtent pastaroji balansinių skaičiavimų atmaina Lietuvos statistikos praktikoje tapo bazine. Tai atmaina, kuri rėmėsi Markso, Engelso, Uljanovo, įvairių komunistų partijos suvažiavimuose pristatomų teorijų bruožais. O. Molienės, J. Laškovo, M. Stasiulionio, R. Valkausko (1989) vertinimais, ši balansinių skaičiavimų atmaina vystėsi nuosekliai ir šioje raidoje matosi trys etapai:

- 1) Bandymai ūkio balansu apibendrinti ūkinius procesus bei reiškinius pokario Lietuvoje.
- 2) Lietuvos pokario statistikos praktikos formavimas balansinių ir kitų sintetinių ekonominių statistinių skaičiavimų išplėtimo to meto Sovietų Sąjungą sudariusių respublikų lygmeniu.
- 3) Skaičiavimų, paremtų liaudies ūkio balansu metodinių nuostatų peržiūrėjimas. Šio etapo – balansinių skaičiavimų raidos pakopos pradžia yra 8 dešimtmečio pabaigos - 9 dešimtmečio pradžios metai..

Sovietinės okupacijos laikotarpiu išryškėjo svarbiausias apskaitos bruožas - jos detalizavimas, įvairių techninių priemonių naudojimas apskaitos operatyvumui didinti. Susikūrė sintetinės ir analitinės apskaitos savitos sistemos. Plėtojosi ir įgijo svarbą vieningos apskaitos sistemos rūšis – statistinė apskaita. Sovietinės okupacijos metai buvo palankūs statistinės apskaitos mokslinės mokyklos plėtočiai. Be abejo, tai buvo ne statistika tikrąja to žodžio tikrąja prasme. Statistika nėra tik valstybės ribose esančių reiškinių padėties, jų būklės atspindys. Statistika nėra suprantama kaip nuoseklus duomenų apie socialinius-ekonominius reiškinius rinkimas bei jų sisteminimas; rodiklių, apibūdinančių įvairias valstybės gyvenimo puses, visuma, pateikiama statistiniuose žinynuose, metraščiuose ar duomenų rinkiniuose. Statistika nėra valstybinė, žinybinė ir privati. Be abejo, tai buvo labiau statistinė apskaita. Be kita ko P. Adlys išskiria šiuos pagrindinius neigiamus šio laikotarpio statistikos praktikos bruožus:

1. „Pirijimas“ prie plano (planinių rodiklių) metodikų.
2. Planų vykdymo statistinės kontrolės funkcija. Tai suformavo valdžios polinkį pernelyg domėtis statistika, bandyti daryti įtaką jai, teigti, kad „taisomi“ statistikos, o ne plano skaičiai.
3. Ataskaitų įmonėse ir organizacijose tikrinimai. Jie suformavo nuomonę apie statistikos įstaigą, kaip kontrolės aparato dalį.
4. Daugelis statistinių rodiklių – ypač makroekonomikos – buvo nepalyginami tarptautiniu mastu.
5. Izoliacija nuo tarptautinės ir Vakarų šalių statistinės minties, ryšių su tarptautinėmis organizacijomis ir kitų šalių statistikos tarnybomis sutelkimas sąjunginėse žinybose (Adlys, 2009, p.15).

Sovietinės okupacijos laikotarpiu statistika metodologine ir organizacine prasme buvo griežtai centralizuota sąjunginė respublikinė sistema ir tik šio laikotarpio paskutiniame dešimtmetyje pradėjo formotis makroekonomikos statistika – ūkio statistikos, bet ne

statistikos komponentas, buvo rengiamos analitinės statistinės informacijos apžvalgos (mėnesinės, ketvirtinės, metinės). Kita vertus, statistikos praktika mažai dėmesio skyrė imčių metodui, tuo metu ne tik Lietuvoje žinomos tikimybių teorijos ir matematinės statistikos mokyklos pasiekimų įgyvendinimui. Vargu ar tai buvo įmanoma kai statiškos praktika buvo grindžiama ūkio subjektų atskaitomybe ir tuo metu vyravusiu požiūriu.

4. Buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajos ir transformacijos atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 – 2017 m.)

Sekant S.Martišiumi, V. Kėdaičiu (2013) vargu ar paneigiamas jų pasakymas, kad be statistikos metodologijos negalima empirinio statistinių duomenų pasaulio susieti su tikimybiniais modeliais, fundamentaliu mokslu. Tik suvokiant statistikos teoriją galima tikimybių teoriją pritaikyti masinių socialinių - ekonominių procesų kiekybinei analizei. Be tikimybių teorijos visi statistiniai skaičiavimai yra neišsamūs, dažnai tik iš dalies pagrįsti. Statistikos teorija moko derinti statistinių dydžių empirinį ir teorinį nagrinėjimą, matyti tikimybių sąvokų (tikimybės, atsitiktinio dydžio, tikimybių funkcijų) ryšį su tikrove, empiriniais jų analogais, išvelgti masinių reiškinių dėsningumus. Kita vertus, literatūroje stebimas statistikos mokslo sampratos ir statistinių dalykų pavadinimų įvairovė. Formuojasi bendra nuomonė, nepavaldi išorinėms aplinkybėms ir nesiginčijama teiginio, kad statistika svarbus taikomasis dalykas, tiriantis statistinių duomenų rinkimo, sisteminimo, analizės metodus ir jų taikymą. Šio taikomojo dalyko problematikos klausimais rašė nemažai Lietuvos autorių (Čekanavičius, Murauskas, 2000; Kunigėlytė, Laškovas, Markelevičius, 1986; Genienė, Čiulevičienė, 1998 ir kt.). Šiuo metu, specialioje literatūroje paplitęs toks statistikos aiškinimas: statistika nėra paprastas atsitikimų, reiškinių ar kokių nors daiktų bei dalykų skaičiavimas. Statistika yra masinių reiškinių kiekybinis aprašymas (žymėjimas skaitmenimis), jų grupavimas (klasifikavimas) ir apibūdinimas pagal jų indikatorius bei rodiklius. Statistika grindžiama didžiųjų skaičių dėsniu, nes tik esant dideliame tyrimų skaičiui atsiranda statistinių dėsningumų ir tendencijų. Statistiniai dėsningumai rodo veiksmų, lemiančių nagrinėjamų masinių reiškinių pagrindines ypatybes, įtaką. Tie dėsningumai ir išvados įgalina daryti tikimybinius sprendimus, todėl statistinės analizės teorijai pagrįsti reikalinga tikimybių teorija. Tai mintys ir aiškinimai, kurie plėtoti ir A.Rimkos darbuose. Jis, sekdamas savo laikmečio tendencijomis, rašė: „...statistika nėra paprastas suskaitymas ar skaičiavimas, bet žymėjimas skaitmenimis einant tam tikromis žymėjamųjų daiktų arba dalykų savybėmis arba žymėmis...“ (Rimka, 1925, p.6.).

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 m. kovo 11 d.) vienareikšmiškai grįžta teisingas požiūris, kad statistika yra specifinis, fundamentalių mokslų tarpo, mokslas. Ji nėra apskaita ar sąskaityba. Statistiką nereikia tapatinti ir su taikomaisiais dalykais, kuriais yra ekonominė statistika ir jos svarbiausia dalis – ūkio statistika, žemės ūkio statistika ir kt., kurie neabejotinai naudoja statistikos metodus, kurių žinojimas padeda ūkinių reiškinių suvokimui, kurių specifinių metodų įsisavinimas svarbus statistikos praktiko-

je besidarbuojančių profesinėms kompetencijoms. Tuo laikotarpiu Lietuvos statistikos praktikos transformacijoms buvo svarbūs ir tie žingsniai, kurie buvo daromi ir buhalterinės apskaitos srityje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo labai svarbu sukurti naują buhalterinės apskaitos sistemą arba pertvarkyti jau galiojusią pagal rinkos ekonomikos poreikius. Naujos apskaitos sistemos sukūrimo ar senos pertvarkymo būtinumo problema nekilo. Tuo laikotarpi buvo kilę daug klausimų: ar rengti naujus normatyvinius aktus; ar tobulinti tarybinės apskaitos instrukcijas ir nuostatus; kokie turėtų būti pagrindiniai apskaitos tvarkymo principai; koku nuoseklumu pertvarkyti ar kurti naują apskaitos sistemą; kas turėtų atlikti atitinkamus darbus; kas turėtų atsakyti už tų darbų atlikimo kokybę; kokios galėtų būti naujos apskaitos sistemos sukūrimo sąnaudos ir kt. (Mackevičius, Subačienė, 2016, p. 144.). Tačiau galima teigti, kad vyriausybė buhalterinei apskaitai 1990-1992 m. skyrė nepakankamai dėmesio. Tuo metu buhalterinei apskaitai rimtai metodologiškai nevadovauta. Iš pradžių tai buvo pavesta Lietuvos statistikos departamento Buhalterinės apskaitos ir atskaitomybės skyriui, tačiau jis nevykdė šių funkcijų. Todėl po kelių mėnesių jis buvo likviduotas, o vietoj jo panašus skyrius įkurtas Finansų ministerijoje. Tuo metu šis skyrius taip pat neužtikrino tinkamo metodologinio vadovavimo buhalterinei apskaitai. Todėl pradėta steigti įvairias grupes ir komisijas įvairiems buhalterinės apskaitos klausimams spręsti. Tai buvo sudėtingas laikmetis ir tik 1993 metus galima vadinti naujo buhalterinės apskaitos raidos etapo pradžia - buhalterinės apskaitos, kaip sistemos, kūrimo metais. Publikacijose, įvairiuose pasitarimuose ir konferencijose pradėta vartoti terminą „naujoji apskaita“. Tai siejama su trijų svarbių normatyvinių dokumentų, reglamentuojančių apskaitos tvarkymą, patvirtinimu::

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. spalio 27 d. nutarimas „Įmonių, turinčių juridinio asmens teises, metinės finansinės atskaitomybės sudarymo tvarka”.
2. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 1993 m. lapkričio 12 d. raštas „Dėl metinės finansinės atskaitomybės pavyzdinių formų ir svarbiausiųjų pozicijų paaiškinimo”.
3. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 1993 m. gruodžio 16 d. raštas „Dėl paaiškinamojo rašto ir sąskaitų plano”.

Apie naująją Lietuvos finansinės atskaitomybės sistemą buvo diskutuojama plačiai.. Buvo keliama idėja pritaikyti kurios nors mažesnės Vakarų šalies apskaitos sistemą be didesnių pakeitimų. Dažniausiai buvo minima Suomijos ir Olandijos apskaitos pavyzdžiai. Daugelis apskaitos teorijos ir praktikos specialistų pasisakė už nuoseklų ir kruopštų apskaitos sistemos kūrimą, o ne už tokią apskaitos pertvarkymą, kuriame būtų galimi šuoliai, neapgalvoti sprendimai, nutarimų ir raštų atgalinės datos, patvirtintų dokumentų korektyvos ir pan. Siekiant, kad apskaitos reforma vyktų sėkmingai, buvo rekomenduojama įkurti savarankišką apskaitos instituciją, kurią sudarytų aukštos kvalifikacijos apskaitos praktikai ir teoretikai. Jos pagrindinis tikslas būtų rengti Lietuvos apskaitos standartus, formuoti visą apskaitos metodologiją, siekiant kuo greičiau priartėti prie vakarietiškos apskaitos sistemos (Mackevičius, 1993, p.2).

1993 metus galima vadinti naujo Lietuvos statistikos praktikos raidos etapo pradžia. Tais metais parengtas Statistikos įstatymas (Lietuvos Respublikos Statistikos įstatymas, 1993) nustatė oficialiosios statistikos organizavimo bendruosius principus, fizinių ir juridinių asmenų bei juridinio asmens teisių neturinčių įmonių teises ir pareigas teikiant duomenis statistikos reikmėms, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų teises ir pareigas tvarkant bei naudojant statistinius duomenis, jų apsaugą, taip pat atsakomybę už šio įstatymo pažeidimus. Įstatymu apibrėžtos Oficialiosios statistikos funkcijos ir turinys – valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų valstybės reikmėms skirtų statistinių duomenų apie ekonominius, demografinius procesus, socialinius veiksmus ir visuomeninius bei aplinkos pokyčius rinkimo, tvarkymo ir statistinės informacijos skelbimo pagal Oficialiosios statistikos darbų programą sistema. Oficialiosios statistikos darbų programa Statistikos įstatyme apibendrinama taip: statistikos darbų (tyrimų), būtinų valstybės valdymui ir visuomenės reikmėms, pavedamų vykdyti Lietuvos statistikos departamentui, jo teritorinėms įstaigoms, kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms, sąrašas, kuriame nurodoma už darbo atlikimą atsakinga institucija, darbo pavadinimas, atlikimo periodiškumas, būdas ir rezultatų pateikimo laikas. Tyrimų, bet ne apskaitos.

Taigi, suformuojama nauja buhalterinės apskaitos ir statistikos, atskirais atvejais tęsiančia tarpukario Lietuvos tradicijas, praktika, kurių svarbiausia jungiamąja grandimi - sąsaja tampa metodai. Štai, statistika tapo jau nebe ideologiniu mokslu - akademine statistika sovietinės okupacijos laikotarpiu buvo tapusi partinės propagandos elementu. Visuose to laikotarpio statistikos vadovėliuose buvo rašoma, kad bendras statistikos metodas yra dialektinis metodas, teorinis tarybinės statistikos pagrindas – dialektinis materializmas ir marksistinė-lenininė politinė ekonomija. Tampa kitoks ekonominės statistikos ir jos svarbiausios komponentės – ūkio statistikos turinys (Martišius, Valkauskas, 2004, p. 392-393). Įsivyrąja supratimas, kad ūkio statistika nėra tuo, kas įprasta vadinti žodžiu statistika. Tai dažniau ekonominiai statistiniai skaičiavimai (Ūkio statistika. Teorijos ir praktikos apybraižos, 1995, p.7 – 8.). Pažymėtina, kad Lietuvoje specialioje literatūroje nėra išsamesnių bandymų, kuriais būtų aiškiai įvertinti jungiamieji ir skiriamieji statistikos, ekonominės statistikos, ūkio statistikos bruožai.

Makroekonominių duomenų rinkimui ir jų paruošimui ekonominiams statistiniams skaičiavimams bei tyrimams statistikos praktikoje įdiegta specifinė sistema – savotiškas ūkinių reiškinių ir procesų aprašymo metodas - nacionalinė sąskaityba. Ji yra specializuotos apskaitos nacionaliniu mastu pagrindas, besiremiantis dvejybinės apskaitos principu. Nacionalinė sąskaityba grindžiama kertiniu makroekonomikos teiginiu: kiekvienas išlaidų veiksmas yra kartu ir pajamų generavimo veiksmas. Joje ryškūs šios pagrindinės makroekonominės sąskaitos - balansai: nacionalinės sąskaitos, mokėjimų balansas, fiskalinės sąskaitos, vidaus ir užsienio skolos ataskaitos ir kitos. Kita vertus, nors nacionalinė sąskaityba ir yra savitu ūkio statistikos metodu, tačiau ūkinių reiškinių ir procesų įvairumas, jų “aprašymas skaičiais”, galiausiai ir pati nacionalinė sąskaityba yra neatsiejama nuo to, kas ūkio statistiką daro savita, nuo jai būdingų metodų. Visgi,

nereiktų šito pervertinti. Nacionalinė sąskaityba yra tas statistinės informacijos šaltinis, kuris formuojamas taikant buhalterinės apskaitos metodus ir naudojamas įvairių šalies institucijų. Savo ruožtu, statistikos praktikos ir buhalterinės apskaitos sąsajose apstu problemų, teoriškai mažai nagrinėtų momentų. S. Martišiaus (2005, 2009) teisingu pastebėjimu, praktinis apskaitos metodų ir principų pritaikymas socialinių ir ekonominių reiškinių tyrime visos šalies kontekste nebuvo ir nėra paprasta problema.

Per 27 Lietuvos nepriklausomybės metus buvo kuriami ir tobulinami svarbiausi buhalterinės apskaitos reglamentai – Buhalterinės apskaitos įstatymas, Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas, Įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas ir nacionaliniai verslo apskaitos standartai. Daug dėmesio buvo skiriama finansinių ataskaitų – balanso pelno (nuostolių) ataskaitos ir pinigų srautų ataskaitos bei buhalterinio sąskaitų plano tobulinimui. Anksčiau taikyta sovietinė buhalterinė apskaita transformuojasi į visiškai naują buhalterinės apskaitos sistemą, kurioje išskiriamos savarakiškos finansinės ir valdymo apskaitos rūšys. Apskaitos literatūroje lietuvių autoriai (Budrionytė, Senkus, Subačienė, 2012; Gaižauskas, Lakis, Mackevičius, 2010; Mackevičius, 2003; Bartaška, Gaižauskas, Kazlauskienė, Lakis, Mackevičius, Savickas, Senkus, Subačienė, Toliatienė, 2009 ir kt.) gerai išryškino finansinės ir valdymo apskaitos, kaip buhalterinės apskaitos sistemos rūšių, bendrybes ir skirtynes, pabrėžė svarbiausią jų tikslą – sukurti kuo didesnę ir vertingesnę informacijos fondą, kurį naudotų vidaus ir išorės informacijos vartotojai tam tikriems tikslams pasiekti. Šiuo metu kai kurie autoriai kelia idėją atskiramis buhalterinės apskaitos rūšims išskirti mokesčių ir išlaidų apskaitą. Tenka pažymėti, kad pagal savo pobūdį mokesčių apskaita yra artima finansinei apskaitai, o išlaidų apskaita yra svarbiausioji valdymo apskaitos dalis. Šiame buhalterinės apskaitos raidos etape ypač sustiprėja jos mokslinis – metodinis potencialas: paskelbta daug buhalterinės apskaitos pagrindų, finansinės ir valdymo apskaitos vadovėlių, mokamųjų knygų ir mokslinių straipsnių. Išaugo ir statistikos mokslo potencialas. S. Martišiaus S, Kėdaičio V. (201, 2013), V. Čekanavičiaus, G. Murausko (2000, 2002), G. Kasnauskienės. (2010), O. Molienės - Gražytės. (2004), R. Valkausko (2007), M. Genienės, V. Čiulevičienės (1998) ir kt. autorių darbuose, jų straipsniuose, publikuotuose Lietuvos statistikos departamento periodiniuose leidiniuose bei statistikos žurnale „Lietuvos statistikos darbai“, gerai išryškinami statistikos mokslo ir jo metodų taikymo savitumai, buhalterinės apskaitos metodų vaidmuo ir vieta socialinių ekonominių reiškinių ekonominiame statistiniame tyrime. Tai turėjo didelės įtakos sėkmingai integruoti Lietuvos buhalterinę apskaitos sistemą ir statistiką į Europos Sąjungos apskaitos ir statistikos sistemą.

Išvados

Buhalterinės apskaitos ir statistikos būklė, sąsajos ir transformacijos tarpukario Lietuvoje (1918 – 1940 m.), sovietinės okupacijos laikotarpio Lietuvoje (1940 – 1990 m. m.) ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 – 2017 m.) yra įvairūs.

1918 m. susikūrus Nepriklausomai Lietuvos Respublikai, susidarė palankios sąlygos sukurti nacionalinę buhalterinę apskaitą ir statistiką. Didelę įtaką buhalterinės apskaitos organizavimui turėjo ir 1924 m. Prekybos, pramonės, kredito ir amato pelno mokesčio įstatymas, kuris, buvo pakeistas ir pavadintas Verslo pelno mokesčio įstatymu. 1925 m. buvo patvirtintas ir Akcinių bendrovių įstatymas. 1920 m. Finansų, Prekybos ir Pramonės ministro įsakymu sudaryta visų valstybinių institucijų, ministerijų atstovų tarpžinybinė komisija, kuriai pavesta reorganizuoti statistikos praktiką valstybėje remiantis tokios praktikos centralizavimo principu. Šios komisijos parengtos valstybinės statistikos institucijų projektas numatė dviejų institucijų įsteigimas: centrinio statistikos biuro ir nuolatinės statistikos komisijos. Lietuvos statistinės veikla tarpukario Lietuvoje artėjo ir prilygo tuometinių Vakarų Europos šalių stebėjimo, statistinės informacijos apdorojimo ir analizės standartams.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, visų Lietuvos įmonių buhalterinė apskaita, statistikos praktika turėjo būti pertvarkyta pagal sovietinės apskaitos sistemos reikalavimus. Visi vyriausybinių institucijų įsakymai, nutarimai, nuostatai, potvarkiai ir kiti norminiai aktai, reglamentuojantys buhalterinės apskaitos, statistikos praktikos organizavimą ir tvarkymą, buvo privalomi visoje to meto šalies teritorijoje. Lietuvoje reikėjo atsisakyti įprastų vakarietiškų organizavimo formų ir metodų, prievartiniu būdu pereiti prie sovietinės apskaitos sistemos.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990 m. kovo 11 d.) buvo labai svarbu sukurti naują buhalterinės apskaitos sistemą. Pirmaisiais šio laikotarpio metais, metodologinio vadovavimo buhalterinei apskaitai nebuvo. Nepaisant to, kad tai buvo pavesta Lietuvos statistikos departamento Buhalterinės apskaitos ir atskaitomybės skyriui, jis šių funkcijų nevykdė. Panašios kitos transformacijos rezultatyviomis nebuvo ir tik 1993 metus reikia vadinti naujo buhalterinės apskaitos raidos etapo pradžia - buhalterinės apskaitos, kaip sistemos, kūrimo metais. 1993 metus galima vadinti ir naujo Lietuvos statistikos praktikos raidos etapo pradžia. Tais metais parengtas Statistikos nustatė oficialiosios statistikos organizavimo bendruosius principus, fizinių ir juridinių asmenų bei juridinio asmens teisių neturinčių įmonių teises ir pareigas teikiant duomenis statistikos reikmėms, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų teises ir pareigas tvarkant bei naudojant statistinius duomenis, jų apsaugą, taip pat atsakomybę už šio įstatymo pažeidimus.

Laiko tėkmė atskleidė ir atskleidžia buhalterinės apskaitos ir statistikos sąsajose naujų problemų. Sovietinė buhalterinė apskaita transformavosi į visiškai naują buhalterinės apskaitos sistemą, kurioje išsiskyrė savarankiškos finansinės ir valdymo apskaitos rūšys. Apskaitos ir statistikos literatūroje lietuvių autoriai gerai išryškino finansinės ir valdymo apskaitos, kaip buhalterinės apskaitos sistemos rūšių, bendrybes ir skirtynes, išsamiai atskleidė statistikos mokslo ir jo metodų taikymo savitumus, buhalterinės apskaitos metodų vaidmenį ir vietą socialinių ekonominių reiškinių ekonominiame statistiniame tyrime. Tai buvo svariu indėliu integruojant Lietuvos buhalterinės apskaitos sistemą ir statistiką į Europos Sąjungos apskaitos ir statistikos sistemą

LITERATŪRA

- Adlys, P. 2009. Žvilgsnis į tarybinę statistiką. *Lietuvos statistikos darbai* 2009 (48), p. 15–22.
- Augustinavičius, I. 1929. *Buhalterija savivaldybėms*. Kaunas: Raidė.
- Bagdonavičius, V.; Kasnauskienė, G.; Kėdaitis, V.; Valkauskas, R. 2009. Statistiko – specialisto rengimo evoliucija Vilniaus Universitete. // *Lietuvos statistikos darbai* 2009 (48), p. 104–110.
- Bartaška, R.; Gaižauskas, L.; Kazlauskienė, L.; Lakis, V.; Mackevičius, J.; Savickas, V.; Senkus, K.; Subačienė, R.; Toliatienė, I. 2009. *Finansinės apskaitos teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas
- Budrionytė, R.; Senkus, K.; Subačienė, R. 2012. *Finansinė apskaita*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Scharnbacher, K. 2004. *Statistik im Betrieb*. Wiesbaden: Gabler GmbH.
- Čekanavičius, V.; Murauskas, G. 2000. *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius: TEV.
- Čekanavičius, V.; Murauskas, G. 2002. *Statistika ir jos taikymai II*. Vilnius: TEV.
- Dragūnas, M. 1935. Prekybos mokslų tikslai ir mokslo planai. *Tautos ūkis*, nr. 23–24.
- Dragūnas, M. 1937. Vientisa kalkuliacija. *Tautos ūkis*, nr. 44.
- Gaižauskas, L.; Lakis, V.; Mackevičius, J. 2010. *Valdymo apskaitos teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Genienė, M.; Čiulevičienė, V. 1998. *Bendroji ir žemės ūkio statistika*. Vilnius: Mokslas.
- Ilgūnas, J. 1921. *Buhalterijos vadovėlis*. Kaunas: Švyturys.
- Ilgūnas, J. 1922. *Komercijos aritmetikos vadovėlis*. Kaunas: Švyturys.
- Ilgūnas, J. 1924. *Buhalterijos vadovėlis*. Kaunas: Švyturys.
- Ilgūnas, J. 1926. *Komercijos aritmetikos vadovėlis*. – 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas: „Vyties“ bendrovė.
- Ilgūnas, J. 1928. *Buhalterijos vadovėlis*. – 2-asis papild. ir patais. leid. Kaunas: „Vyties“ bendrovė.
- Kasnauskienė, G. 2010. *Statistika verslo sprendimams*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Krivka, L. 1997. Apskaitos teorijos: idėjos įgyvendintos praktikoje. *Apskaita ir kontrolė*, birželio 18, p. 8.
- Krivka, L. 1998. Verslo daigai Lietuvoje, skatinę apskaitos plėtrą: iš apskaitos istorijos. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, gruodžio 15, p. 2.
- Krivka, L. 1997. XX amžiaus apskaita Lietuvoje: teorija ir praktika. „*Apskaitos ir kontrolės*“ laikraščio tęstinis priedas-sąsiuvinis, nr. 10, p. 3–18.
- Kunigėlytė, L.; Laškovas, J.; Markelevičius, J. 1986. *Bendroji statistikos teorija*. Vilnius: Mintis.
- Kuzminska, S. 1929. *Buhalterijos kursas*. Marijampolė: Dirva.
- Lietuvos statistika XX amžiuje*. 1999. Vilnius: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV.
- Lydeka, Z. 2000. Verslumas ir verslininkystės sėkmė. *Ekonomika. Mokslo darbai*, nr. 52, p. 51–61.
- Lietuvos Respublikos Statistikos įstatymas. 1993. *Valstybės žinios*, 1993-10-20, nr. 54–1048.
- Mackevičius, J.; Krivka, L. 1981. *Buhalterinės apskaitos raidos bruožai ikisocialistinėse formacijose*. Vilnius, Vilniaus universitetas.
- Mackevičius, J. 1999. Apskaitos raida Lietuvoje. *Sąskaityba*, nr. 2, p. 4–8.
- Mackevičius, J. 1991. *Buhalterinės apskaitos raida Lietuvoje*. Vilnius: UAB „OKTO – Piligrimas
- Mackevičius, J. 2000). *Valdymo apskaita*. Vilnius: TEV.
- Mackevičius, J.; Subačienė, R. 2016. *Lietuvos buhalterinės apskaitos sistema: praeitis, dabartis, perspektyvos*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Markelevičius, J. 2009. XXI amžiaus Lietuvos statistikos bruožai. *Lietuvos statistikos darbai* 2009 (48), p. 20–30.
- Martišius, S.; Augustauskas, M. 2006. Doc. J. Dagio mokslinis palikimas. *Lietuvos statistikos darbai*, 2 (45), p. 61–68.
- Martišius, S. 2009. Tarpukario Lietuvos statistikos bruožai. *Lietuvos statistikos darbai* 2009 (48), p. 4–14.

- Martišius, S. 2007. Albino Rimkos socialinės ekonominės nuostatos nagrinėjant agrarinius klausimus, *Žemės ūkio mokslai*, 2007, t. 14, nr. 1.
- Martišius, S.; Kėdaitis, V. 2012. *Statistika. II dalis. Statistinės analizės teorija ir metodai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Martišius, S.; Kėdaitis, V. 2013. *Statistika. I dalis. Statistinės analizės teorija ir metodai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Martišius, S.; Valkauskas, R. 2004. Ekonominė statistika. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 5. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. p. 392–393
- Molienė, O.; Laškovas, J.; Stasiulionis, M.; Valkauskas, R. 1989. *Socialinė – ekonominė statistika*. Vilnius: Mintis.
- Molienė – Gražytė, O. 2004. *Statistika (I)*. Vilnius: Ciklonas.
- Ragevičius, M. 1934. Balansas: jo juridiška padėtis ir esmė. *Talka*, nr. 10.
- Ragevičius, M. 1937. Sąskaityba ir balansas. *Talka*, nr. 5–6.
- Rimka, A. 1925. *Statistikos pagrindai*. Kaunas: Varpas.
- Rimka, A. 1933. *Socialekonominė statistika: Teorija ir metodai*. Kaunas: Varpas.
- Rimka, A. 1939. *Statistika*. Kaunas: Varpas.
- Sruoga, K. 1937. Ar apsimoka kalkuliuoti? *Tautos ūkis*, nr.10(94).
- Sruoga, K. 1938. Bendros gamybos išlaidos ir gaminio savikaina. *Tautos ūkis*, nr.1(31).
- Tvarijonavičiūtė, I.; Valkauskas, R. 1999. Balansų statistika: raida ir dabartis. *Lietuvos statistika XX amžiuje*, p. 238–248.
- Valkauskas, R. 2007. *Statistika*. Vilnius: SS.
- Ūkio statistika. (Teorijos ir praktikos apybraižos)*. 1995. Ats.red.R.Valkauskas. Vilnius: Lietuvos bankas.

INTERFACES AND TRANSFORMATION OF LITHUANIAN ACCOUNTING AND STATISTICS

Daiva Tamulevičienė¹, Romualdas Valkauskas²

S u m m a r y

Accounting and statistics are autonomous sciences with specific objects and methods. However, these sciences, as well as practice, have many interconnections: their main objective is to provide objective information to the state and society in order to ensure the country's economic growth and social well-being. The article emphasizes that till now the authors of the country did not investigate the relations of accounting and statistics, their links in time flow. There was a lot of time in the flow. There was also the fact that accounting methods found a place in economic-statistical calculations, in practice of statistics.

The purpose of the paper is to investigate the features and transformations of the accounting and statistical interfaces in their development stages. The article deals with the interrelations and transformations of Lithuanian accounting and statistics by distinguishing the following stages of their development: 1) Interwar Lithuania (1918 - 1940), 2) Soviet occupation period (1940 - 1990), 3) after the restoration of independence of Lithuania (1990 - 2017). At each stage, the main link between accounting and statistics is highlighted, as well as the essential features of the transformation of these sciences and practices. The article shows that time flow has revealed and reveals new problems in the accounting and statistical interfaces.

Gauta: 2018-03-14

Priimta: 2018-05-04